

כח הקניה של הכסף

עוגני השיעור

שכבת גיל: כיתות ט

ציר מוביל: ציר שני – כסף ובנקאות

נושא השיעור: כוח הקניה של הכסף, מדד המחירים לצרכן, אינפלציה ותפקיד בנק ישראל.

מושגים מרכזיים: ביקוש והיצע, סל המוצרים לצרכן, מדד המחירים לצרכן, שחיקת כוח הקניה, אינפלציה, שרינקפלציה, יציבות מחירים, יעד אינפלציה, ריבית בנק ישראל.

מיומנויות מרכזיות: **חקר נתונים וחשיבה ביקורתית:** ניתוח מדד המחירים לאורך השנים, הבנת שחיקת כוח הקניה, זיהוי אינפלציה סמויה (שרינקפלציה) וניתוח צעדי בנק ישראל, ניתוח אירועים ותופעות כלכליות, כגון הבחנה בין אינפלציה גלויה לבין אינפלציה סמויה (שרינקפלציה) וניתוח המידע המוצג בסרטונים הלימודיים, **מסוגלות ותחושת שליטה:** מעבר מתגובה רגשית לפעולה מושכלת ומעשית מול התייקרות המחירים.

ערכים מרכזיים: אחריות חברתית ואקטיביזם, צדק חברתי וצרכנות נבונה.

משך זמן משוער: 90 דקות.

קישור למצגת המלווה את השיעור: [קישור למצגת](#)

שם כותב השיעור: פריאל מסד, יפעת ברוש ומאור בלילטי.

מטרות השיעור:

- התלמידים יבינו את ההבדל בין הכנסה כספית קבועה (נומינלית) לבין היכולת הממשית לרכוש מוצרים ושירותים (ריאלית).
- התלמידים יכירו את "סל המוצרים לצרכן" ואת האופן שבו המדינה מודדת שינויי מחירים במשק.
- התלמידים ידעו להסביר מהי אינפלציה, מהם הגורמים לה, ויזהו תופעות של אינפלציה סמויה.
- התלמידים יבינו כיצד בנק ישראל שומר על יציבות מחירים, ואיך שינויים בשער הריבית משפיעים על החלטות החיסכון והצריכה של משק הבית.

עזרים לשיעור

מחשב, רמקול, מקרן

מערך השיעור

פתיחה וחזרה – ביקוש, היצע ושיווי משקל (15 דקות)

- **שאלה לדיון בכיתה:** "אם כולם רוצים לקנות מוצר מסוים (ביקוש עולה) אך יש ממנו מעט בחנויות (היצע נמוך) – מה יקרה למחיר?"
- **מסר מרכזי:** המחירים בשוק נקבעים במפגש בין ביקוש להיצע (מחיר שיווי משקל). כשאחד הגורמים משתנה, מחיר המוצר משתנה בהתאם.

תוכן השיעור ופעילויות (פירוט השיעור, כולל התייחסות לזמנים וקישורים רלוונטיים)

חלק א': מקרה בוחן – משפחת לוי, סל המוצרים ומדד המחירים לצרכן (25 דקות)

הכרת משפחת לוי: אלון ודנה מרוויחים יחד 12,000 ש"ח בחודש. מהשכר הזה הם משלמים על משכנתה, מזון, בריאות, תחבורה וכו'. זהו "**סל המוצרים**" שלהם.

אירוע מפתח: "מבזק חדשות: מחירי הדלק מזנקים ב-15%".

שאלה למחשבה ולדיון: מה יקרה למחיר סל המוצרים של משפחת לוי בעקבות עליית מחירי הדלק? יש לנהל דיון בכיתה בו בודקים מה השפעת עליית מחיר הדלק על מחירי מוצרים ושירותים בשוק, כגון: מוצרי מזון שיעלו בעקבות התייקרות השינוע והחשמל, שירותי תחבורה, וכלל המוצרים במשק היות ואחד מגורמי היצור הוא דלק, והתייקרותו משפיעה על מגוון רחב של סחורות ושירותים.

ניתוח מקרה של עליית מחירים על משפחת לוי: בעבר- סל המוצרים עלה 500 ש"ח, כעת- סל המוצרים עולה 530 ש"ח, אך ההכנסה של משפחת לוי לא השתנתה (עדיין 12,000 ש"ח), ומכאן כוח הקנייה שלהם ירד (שחיקה בהכנסה הריאלית).

הגדרת מושג - מדד המחירים לצרכן: הכלי הרשמי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לבדיקת השינויים במחירים במשק לאורך זמן.

תרגיל כיתתי: חישוב השינויים במחירי סל המוצרים ודיון במשמעות של עליית מדד המחירים ברצף של כמה חודשים.

חלק ב': אינפלציה ושרינקפלציה – הגדרה, גורמים ותופעות סמויות (20 דקות)

צפייה בסרטון - מה המשמעות של עליית מדד המחירים לצרכן ברצף של כמה חודשים?

<https://youtu.be/x0SaUDUcN6A?si=dljBzX7wDyafRlgY>

דיון בעקבות הצפיה- ממה נובעת עליית המחירים? (עליית ביקושים לסחורות ושירותים- הביקוש ללימונדה עולה, וכן עקב גידול בכמות הכסף בידי הציבור- יותר "צדפים"/ כסף).

מהי אינפלציה? צפייה בסרטון המצורף עד דקה 0:37.

https://youtu.be/gdGglmY3OD0?si=XE0FszDHzo2ci_ZS

חידון בעקבות הצפיה- מה למדנו?

1. "מה יקרה למחיר כשיש מעט מוכרים בשוק?" (תשובה נכונה: קיימים מעט מוכרים בשוק כלומר ההיצע נמוך ולכן כשאין הרבה מוצרים למכירה, הצרכנים מוכנים לשלם מחיר גבוה יותר).
2. מהי אינפלציה? (עליית מחירים בהרבה מוצרים יחד ולאורך זמן).
3. מה הבעיה באינפלציה? (הכסף שלנו קונה פחות, כלומר שחיקת כוח הקנייה).

הבחנה בין אינפלציה לאינפלציה סמויה - שרינקפלציה / Shrinkflation :

הגדרה לשרינקפלציה: חיבור המילים: Shrink (כיווץ) + Inflation (אינפלציה). זהו מצב שבו המחיר על המדף נשאר בדיוק אותו הדבר, אך כמות המוצר באריזה קטנה (למשל: שקית חטיף של 100 גרם שהופכת ל-80 גרם באותו מחיר).

כשמדברים על אינפלציה מול שרינקפלציה, מדברים למעשה בשני צדדים של אותו המטבע: האינפלציה היא גלויה, בעוד שהשרינקפלציה היא סמויה, אך בשתייהן הכסף שלנו קונה פחות.

חלק ג': תפקיד בנק ישראל ומדיניות הריבית (20 דקות)

צפייה בסרטון - כיצד בנק ישראל מתמודד עם אינפלציה?: צפייה בסרטון מדקה 0:37 והלאה.

<https://youtu.be/gdGgImY3OD0?si=stsyHZRJxKMm5Fq4&t=37>

חידון עקרונות המדיניות המוניטרית (מדיניות שמפעיל בנק ישראל לשמירת יציבות המחירים במשק):

1. מה התפקיד המרכזי של בנק ישראל? לשמור על יציבות המחירים במשק.
2. מהו יעד האינפלציה של בנק ישראל? לשמור על אינפלציה שנתית בגובה של 1% עד 3%.
3. מהו הכלי המרכזי לשמירת יעד האינפלציה? קביעת גובה הריבית במשק.
4. איך העלאת ריבית משפיעה על האינפלציה? כדאיות החיסכון עולה, הצריכה יורדת, הביקושים יורדים, המחירים יורדים, ומכאן שהאינפלציה יורדת.

השלכות על משפחת לוי והמשק:

תרחיש הורדת ריבית בנק ישראל: כשהריבית יורדת – נחסוך פחות, ניקח יותר הלוואות כי הריבית נמוכה וכדאי לקחת הלוואות המשמשות אותנו להגדלת הצריכה (רכישת מכוניות, בתים, רהיטים, טיולים וכדו'), כך שהביקושים עולים, המחירים עולים ויש סכנה לאינפלציה.

שאלת סיכום למחשבה: מה יקרה במשק אם כל המשפחות במדינה ינהגו כמו משפחת לוי וייקחו יותר הלוואות כדי לצרוך? (התשובה: הביקוש יעלה והאינפלציה עלולה לעלות!).

סיכום

בשיעור היום גילינו שהערך של הכסף אינו נקבע לפי המספר שמודפס על השטר, אלא לפי **כוח הקנייה שלו** – מה אנחנו יכולים לקנות בו בפועל. ראינו איך אינפלציה ושרינקפלציה שוחקות את הכסף שלנו, ואיך בנק ישראל משתמש בכלי הריבית כדי לשמור על יציבות המחירים במשק. כצרכנים נבונים, הבנת המנגנונים הללו מאפשרת לנו לתכנן את התקציב שלנו בחוכמה ולנהל את הכסף שלנו במקום שהכסף ינהל אותנו.

דף תרגול מסכם (נספח 1).

משימת סיכום (נספח 2): משימת חקר אישית/קבוצתית בנושא שרינקפלציה וניתוח כוח קנייה.

מידע נוסף להעשרה והרחבת הידע למורה

- **הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס):** מדד המחירים לצרכן מחושב מדי חודש על פי מדגם של כ-1,300 מצרכים ושירותים הנצרכים על ידי כ-8,500 משק בית. המשקולות של הסל נקבעים לפי סקר הוצאות משק הבית.
- **הפער בין הכנסה נומינלית לריאלית:** הכנסה נומינלית היא הסכום הכספי הרשמי בטופס השכר. הכנסה ריאלית היא ההכנסה הנומינלית מותאמת למדד המחירים, והיא מייצגת את כוח הקנייה הממשי.
- **שינויים בריבית בנק ישראל:** העלאת ריבית מייקרת את המשכנתאות וההלוואות, מגדילה את התשואה על פיקדונות, ובכך מעודדת את הציבור לצמצם צריכה ולהגדיל חיסכון, מה שמביא להרגעת עליות המחירים.

קישורים רלוונטיים

- [אתר בנק ישראל – חינוך פיננסי ויציבות מחירים](#)
- [אתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה – מדד המחירים לצרכן](#)

צידה לדרך- נספחים

נספח 1: דף תרגול מסכם- תרגיל חישוב מדד המחירים וכוח הקנייה

מקרה בוון - משפחת לוי:

- ההכנסה החודשית של משפחת לוי: 12,000 ש"ח.
- סל המוצרים החודשי של המשפחה עלה בתחילת השנה 6,000 ש"ח.
- במהלך השנה נרשמה אינפלציה של 5%, ומחיר סל המוצרים עלה ל-6,300 ש"ח.

שאלות:

1. מה מחיר סל המוצרים החודשי של משפחת לוי בסוף השנה? _____
2. בכמה שקלים גדלה ההוצאה על אותו סל מוצרים בדיוק? _____
3. במידה ושכר המשפחה לא עלה, מה קרה לכוח הקנייה שלהם? _____

זיהוי דילמת הריבית:

אם בנק ישראל מחליט **להעלות את הריבית**, כיצד הדבר ישפיע על:

1. כדאיות הפקדת כסף בפקדון בנקאי: (תעלה / תרד)
2. גובה ההחזר החודשי על הלוואות חדשות: (יעלה / ירד)
3. היקף הקניות והצריכה של הציבור: (יירד / יעלה)
4. בהנחה שהאינפלציה עמדה על 5%, מה יקרה לאינפלציה בעקבות עליית הריבית: (תעלה / תרד)

תשובון לדף התרגול המסכם:

מקרה בוחן - משפחת לוי

- מה מחיר סל המוצרים החודשי של משפחת לוי בסוף השנה? 6,300 ש"ח
- בכמה שקלים גדלה ההוצאה על אותו סל מוצרים בדיוק? 300 ש"ח (לפי החישוב: $6,300\$ - 6,000\$$)
- במידה ושכר המשפחה לא עלה, מה קרה לכוח הקנייה שלהם? כוח הקנייה שלהם ירד (נשחק). המשפחה משלמת יותר כסף על אותם המוצרים בדיוק, ולכן נשאר לה פחות כסף פנוי לשאר הצרכים והחסכונות.

זיהוי דילמת הריבית

אם בנק ישראל מחליט להעלות את הריבית, כיצד הדבר ישפיע על:

- כדאיות הפקדת כסף בפיקדון בנקאי: תעלה (תשואת הפיקדונות עולה והופכת לאטרקטיבית יותר).
- גובה ההחזר החודשי על הלוואות חדשות: יעלה (מחיר הכסף עולה והלוואות הופכות ליקרות יותר).
- היקף הקניות והצריכה של הציבור: יירד (הציבור מעדיף לחסוך ומצמצם רכישות באמצעות הלוואות/אשראי).
- בהנחה שהאינפלציה עמדה על 5%, מה יקרה לאינפלציה בעקבות עליית הריבית: תרד (הירידה בביקוש ובצריכה של הציבור מרסנת את עליות המחירים).

נספח 2: משימת סיכום וחקר - "בלשי השרינקפלציה"

שרינקפלציה היא אינפלציה סמויה שבה יצרנים מקטינים את תכולת המוצר אך שומרים על מחירו המקורי.

הנחיות למשימה:

חקר בסופרמרקט / בבית: מצאו 2 מוצרים שונים (חטיפים, מוצרי ניקיון, גבינות, קופסאות שימורים וכו') שבהם שונה משקל המוצר, והשוו את מחיר המוצר ל-100 גרם/מל לפני ואחרי השינוי.

1. ניתוח נתונים:

- שם המוצר: _____
- מחיר אריזה: _____
- משקל ישן: _____
- משקל חדש: _____
- מהו אחוז השינוי במשקל המוצר (לחישוב אחוז השינוי- בדקו את הפער בין המשקל המקורי למשקל החדש, את התוצאה חלקו במשקל המקורי)?

2. משימת מעבר לאקטיביזם צרכני- מעלים מודעות!

- עצבו כרזת הסברה קצרה, פוסט לרשת חברתית או סרטון קצר (עד 60 שניות) המציג את תופעת השרינקפלציה במוצר שמצאתם.
- נסחו "טיפ זהב" לצרכן, כך שמישהו שלומד על התופעה לראשונה יכול להשתמש בו בזמן הקניות (לדוגמה: "תמיד להסתכל על המחיר ל-100 גרם ולא רק על המחיר הכולל של האריזה").

